

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Skutki nierówności edukacyjnych na rynku pracy

Urszula Sztanderska

UNIWERSYTET WARSZAWSKI
Wydział Nauk Ekonomicznych

Idealny świat ekonomisty

- Prawdopodobieństwo posiadania pracy byłoby wyrównane między grupami o różnym wykształceniu
- Bezrobocie byłoby tylko funkcją skuteczności poszukiwań pracy (informacje i indywidualna skłonność do inwestowania czasu w poszukiwanie pracy najbardziej dopasowanej do wiedzy i umiejętności), a więc niezależnie od wykształcenia
- Różnice płac wynikałyby wyłącznie z osiągania stopy zwrotu z kształcenia, niezbędnej żeby zaspokoić popyt na pracę wysoko kwalifikowaną
- Istniałaby permanentna możliwość dopasowywania wykształcenia do popytu na pracę
  - Szkolnictwo byłoby elastyczne co do poziomu i kierunków kształcenia
  - Podejmowanie kształcenia byłoby możliwe na każdym etapie życia

Wymiary nierówności na rynku pracy

→ Aktywność zawodowa

- Decyzje na podstawie wysokości zarobków i charakterystyk potencjalnej pracy zawodowej
- Efekt zniechęcenia w poszukiwaniu pracy

→ Prawdopodobieństwo posiadania pracy – bezrobocie

→ Wysokość zarobków (stawki płac i możliwość kształtowania czasu pracy)

→ Jakość pracy

- Szanse awansu (płacowego, stanowiskowego)
- Możliwości podnoszenia kwalifikacji
- Warunki świadczenia pracy

Edukacyjne determinanty nierówności na rynku pracy

→ Poziom wykształcenia

→ Struktura kształcenia

- Ogólne (przygotowanie do dalszego kształcenia) versus zawodowe (przygotowanie do wejścia na rynek pracy)
- Kierunki kształcenia i ich dopasowanie do popytu na pracę

→ Jakość wykształcenia, w tym

- Poziom wiedzy, w tym tzw. kompetencje ogólne
- Poziom, zakres umiejętności, w tym praktycznych
- Zdolność do uczenia się → elastyczność przystosowań

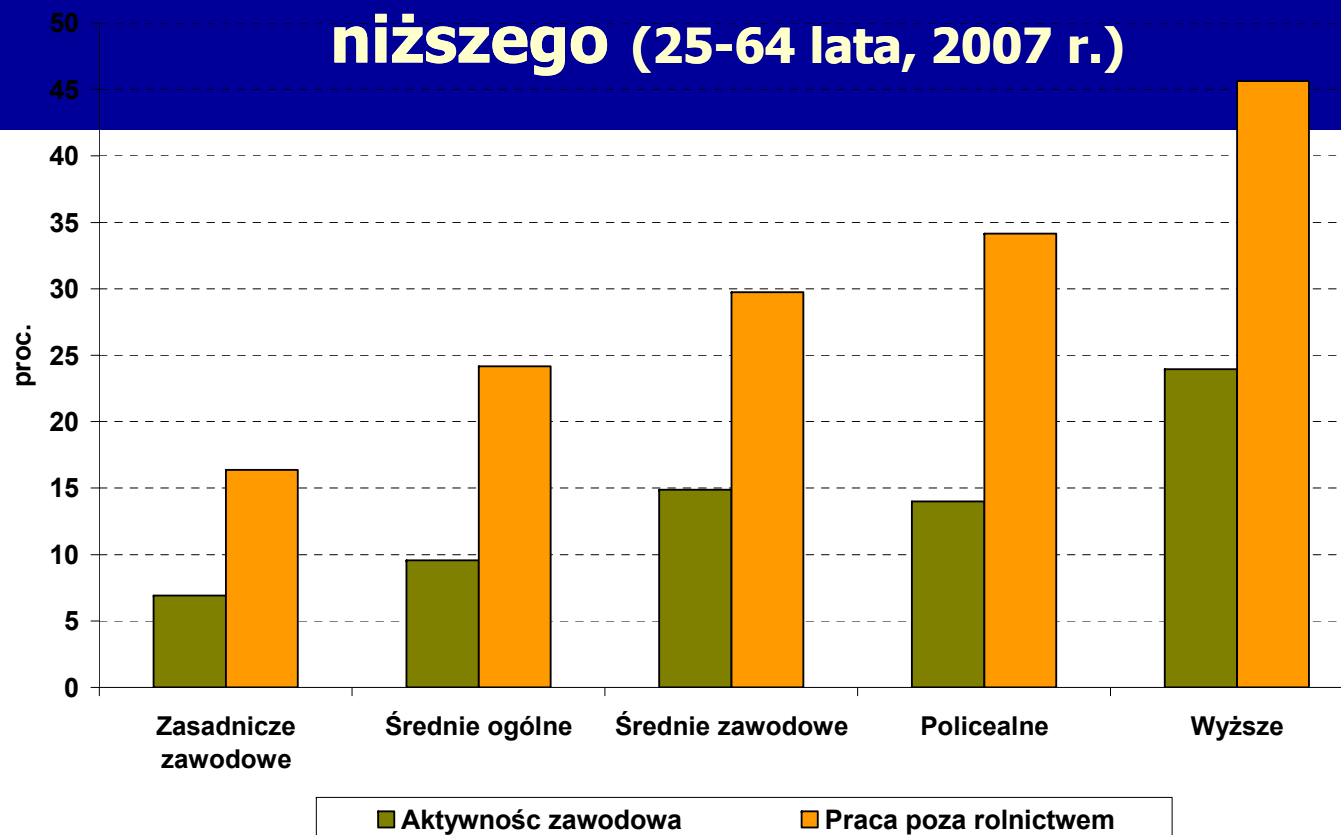

Zagrożenie bezrobociem, szanse na pracę absolwentów

Poziom wykształcenia	Pracujący	Zatrudnieni (najemnie)	Bezrobotni	Relacja 1/3	Relacja 2/3
	Odsetek w populacji ogółem				
	1	2	3	4	5
Zasadnicze zawodowe	63,7	56,2	20,7	3,1	2,7
Średnie ogólnokształcące	55,7	50,3	19,1	2,9	2,6
Średnie zawodowe	68,7	59,9	17,8	3,9	3,4
Policealne/pomaturalne	70,9	64,2	15,4	4,6	4,2
Wyższe licencjackie /inżynierskie	75,1	65,0	12,4	6,0	5,2
Wyższe magisterskie	84,7	77,1	8,8	9,6	8,8

- Duże zagrożenie bezrobociem prawie wszystkich grup absolwentów
- Dość niskie zatrudnienie najemne
- ➤ Pozytywna rola kwalifikacji zawodowych ale nie bardzo silna
- Znaczne zróżnicowanie bezrobocia wśród absolwentów zależne od poziomu wykształcenia

Wzrost prawdopodobieństwa aktywności i zatrudnienia poza rolnictwem w stosunku do wykształcenia gimnazjalnego i niższego (25-64 lata, 2007 r.)

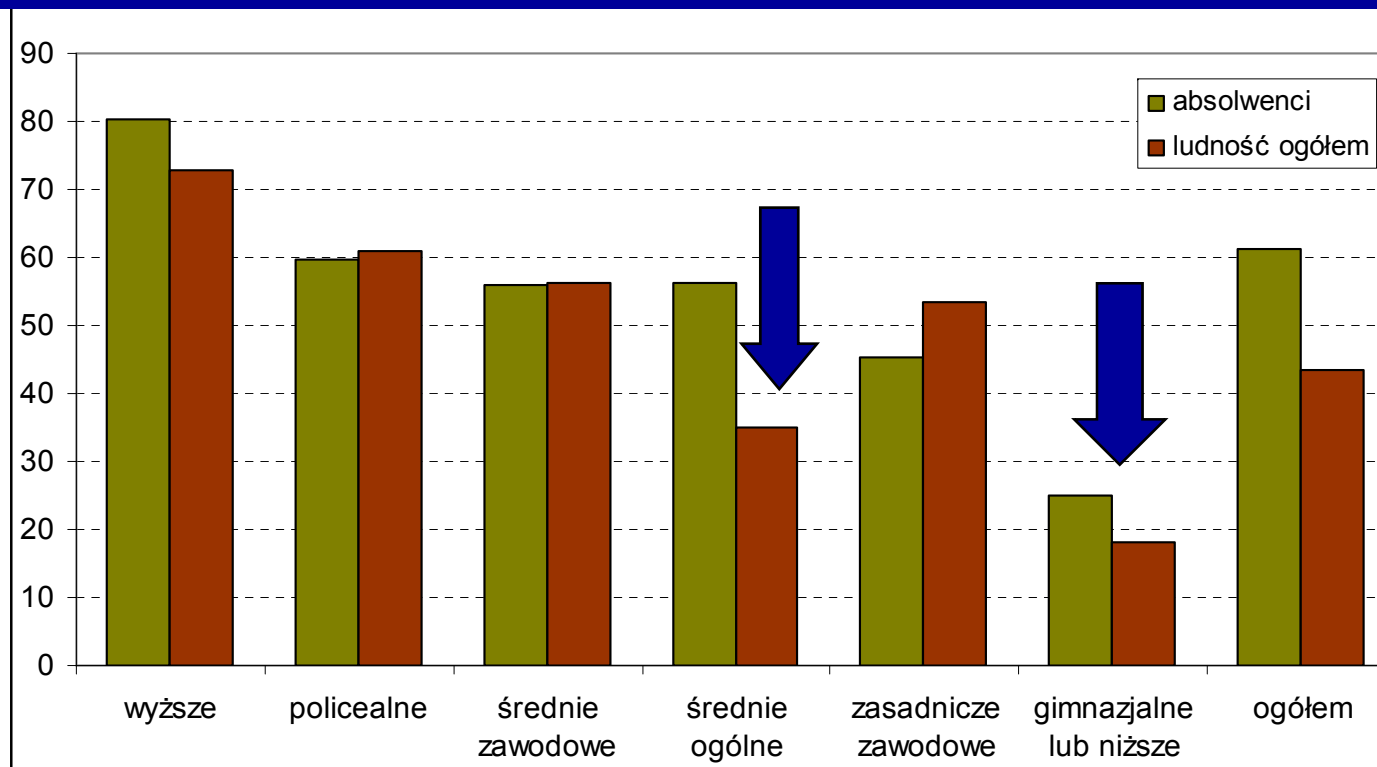
- Dostępność pracy poza rolnictwem silnie zależna od poziomu wykształcenia
- Szczególna rola wykształcenia wyższego
- Zaskakująco niewielki wzrost atrakcyjności wykształcenia średniego zawodowego w porównaniu ze średnim ogólnym

Wnioski

- Wysoki, niezaspokojony popyt na kwalifikacje osób z wyższym wykształceniem, zwłaszcza z magisterskim, potwierdzony w badaniach (w latach 1995-2005 wzrost zatrudnienia o przeszło 800 tys. osób z wyższym wykształceniem, podczas kiedy w pozostałych grupach zatrudnienie zmalało)
  - Zmiany strukturalne
  - Modernizacja wewnątrzbranżowa
- Istnieje też popyt na pracowników w zawodach robotniczych ale jednocześnie bardzo wielu absolwentów zasadniczych szkół zawodowych pozostaje w bezrobociu, co wskazuje na niedopasowanie kierunkowe i /lub niską jakość kształcenia
- Średnie wykształcenie:
  - Efekt inflacji kwalifikacji
  - Możliwy wpływ niedostatecznej jakości kształcenia
- Prognozowany rozwój zatrudnienia osób (wg KE):
  - z wyższym wykształceniem (ewidentne opóźnienie kwalifikacyjne w Polsce w porównaniu z krajami wyżej rozwiniętymi)
  - osób zatrudnianych przy pracach prostych

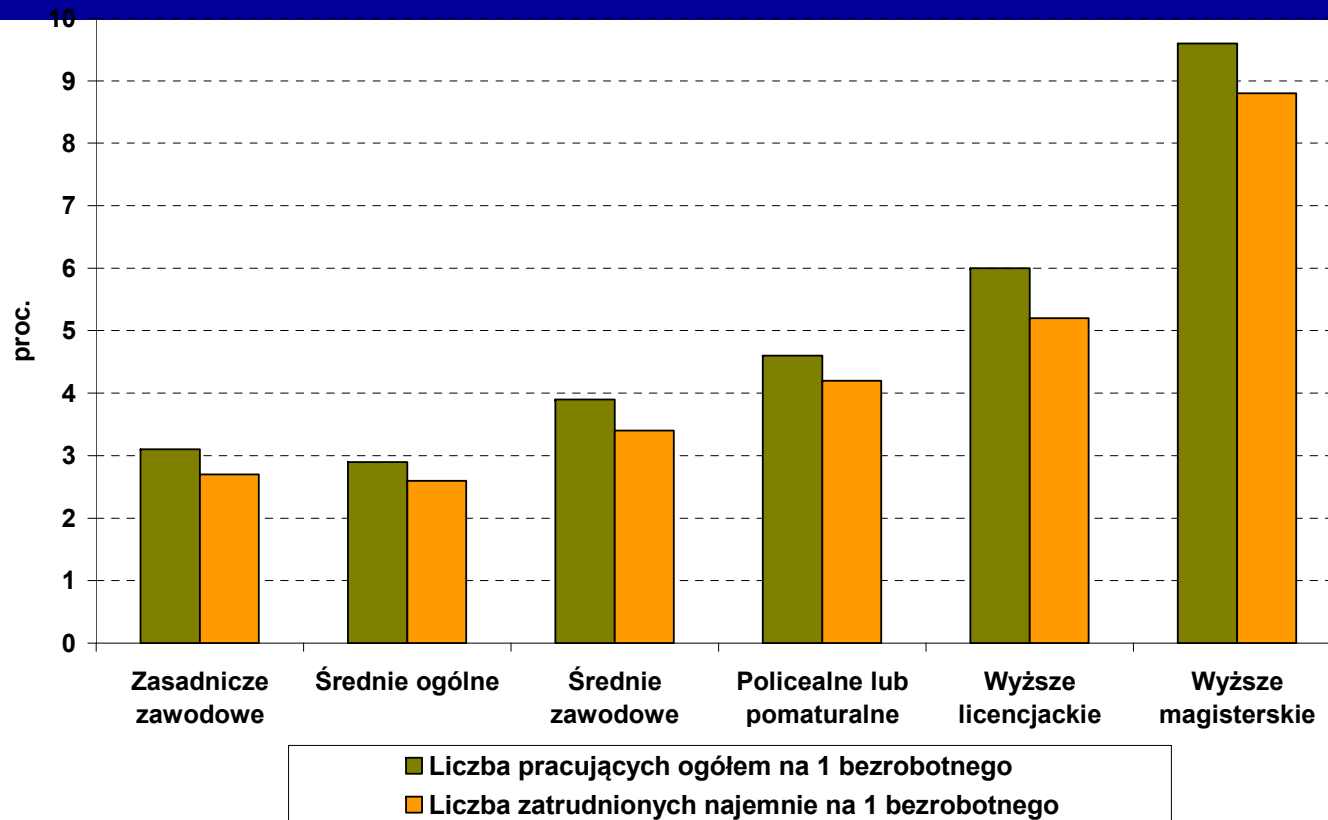
Prawdopodobieństwo zatrudnienia

- W porównaniu do całej populacji osób w wieku produkcyjnym, najgorsze perspektywy zatrudnienia mają absolwenci gimnazjów i szkół zasadniczych zawodowych
- Małe różnice w obrębie szkół średnich
  - Rosnąca rola kompetencji ogólnych
  - niskie „uznanie dla kompetencji zawodowych”
- Ważna „świeżość wiedzy” (głównie w przypadku absolwentów wyższych uczelni i liceów ogólnokształcących)
- Niska ocena kompetencji zawodowych w szkołach zasadniczych zawodowych

Problem absolwentów zasadniczych szkół zawodowych: niskie zatrudnienie

Na 1 bezrobotnego absolwenta z wykształceniem wyższym przypada ponad 9 pracujących, z kolei na 1 bezrobotnego z wykształceniem zasadniczym zawodowym – tylko 3 → „produkcja bezrobotnych”

Prawdopodobieństwo zatrudnienia w analizie regresji

Poziomy wykształcenia	Ogółem		Kobiety		Mężczyźni	
Zasadnicze zawodowe [#]	Kategoria bazowa					
Średnie ogólnokształcące	-0,019	0,016	0,008	0,050	-0,051	-0,041
Średnie zawodowe	0,034	0,034	0,076	0,070	-0,007	0,000
Policealne lub pomaturalne	0,068	0,062	0,116	0,101	0,017	0,009
Wyższe licencjackie lub inżynierskie	0,029	0,032	0,053	0,040	-0,001	0,013
Wyższe magisterskie	0,161	0,166	0,220	0,212	0,076	0,098

Przy innych cechach porównywalnych (demograficznych, społecznych, dotyczących kształcenia: dziedzinach, ocenach końcowych, etc.)

- wyniki zatrudnienia osób z wykształceniem magisterskim zdecydowanie korzystniejsze od wszystkich pozostałych
- bardzo słabe osiągnięcia absolwentów studiów licencjackich (na poziomie średnich szkół zawodowych lub gorsze)
- dla kobiet wyraźnie korzystne wykształcenie wyższe magisterskie lub policealne; dla mężczyzn też ale w mniejszym stopniu

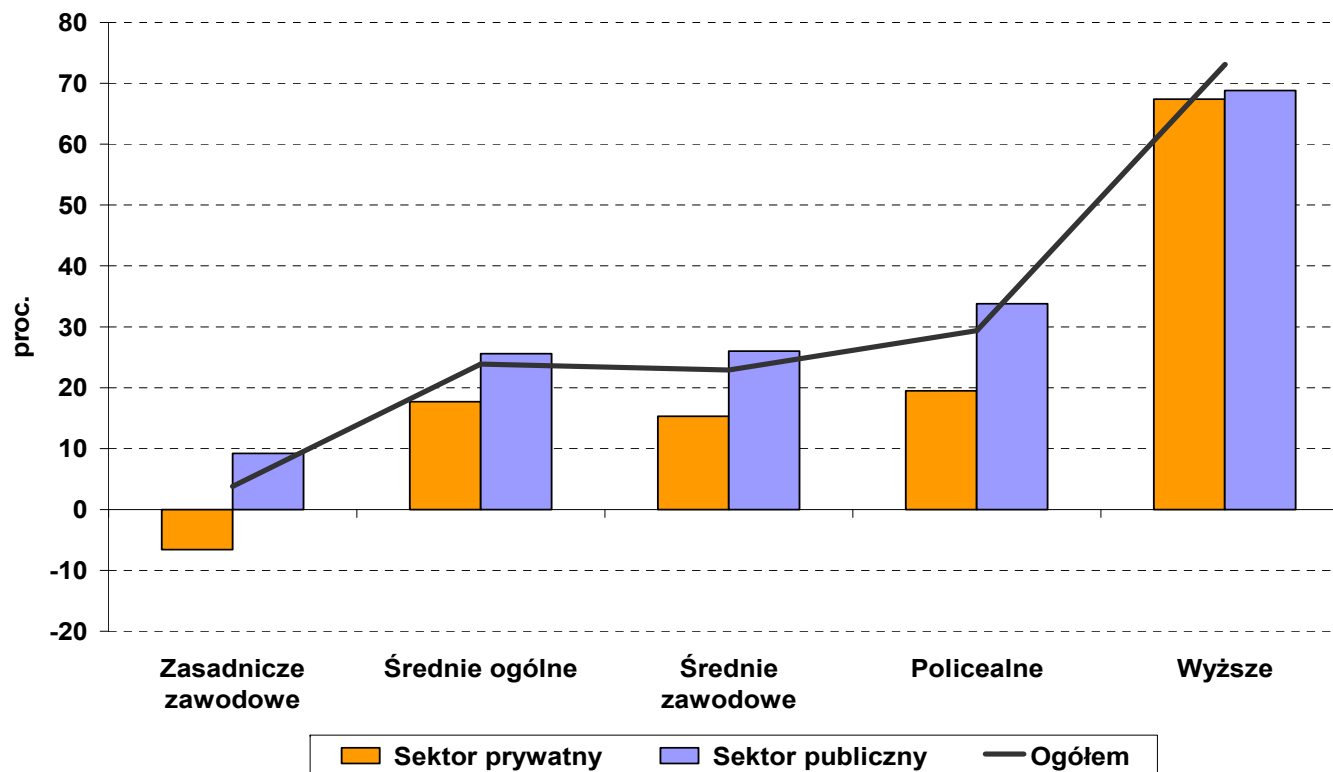
Wnioski z porównań szans pracy wg poziomu wykształcenia

- Młodzi (absolwenci szkół) rzadziej bezrobotni niż osoby starsze z analogicznymi cechami, co wskazuje na poprawę dopasowania kształcenia do potrzeb rynku pracy. Poważne trudności na rynku pracy dotyczą głównie starszych roczników → efekty kształcenia szkolnego sprzed 20-40 lat
  - Duży udział w bezrobociu równowagi (strukturalnym) mają niedopasowania zawodowe, ale dot. one głównie bezrobocia krótkookresowego, a głównym polskim problemem bezrobocia długookresowe, zaś o nim decyduje głównie poziom wykształcenia
  - B. duży postęp w kształceniu kompetencji kluczowych (języki obce, praca grupowa, umiejętności komunikacyjne, narzędzia informatyczne itp.), które są lepszą - niż wcześniej uzyskane - bazą poruszania się na rynku pracy (zdecydowanie wyższe zatrudnienie młodych osób z wykształceniem ogólnym niż starszych osób z tym poziomem wykształcenia)
  - Występuje problem niedostatecznych umiejętności zawodowych w szkołach średnich i zwłaszcza zasadniczych
    - niskie umiejętności praktyczne
    - nieodpowiedniość kierunkowo-zawodowa
    - niezdolność do wyętej pracy
- w ostatnich latach sytuacja absolwentów szkół zasadniczych pogorszyła się względem innych osób z tym wykształceniem, pomimo że liczba osób kończących takie szkoły radykalnie zmalała
- Niezdiagnozowane ale b. poważne wady kształcenia licencjackiego
  - Relatywnie dobra (ale obciążona 10% bezrobociem) sytuacja absolwentów - magistrów

Wyższe wykształcenie też może prowadzić do bezrobocia

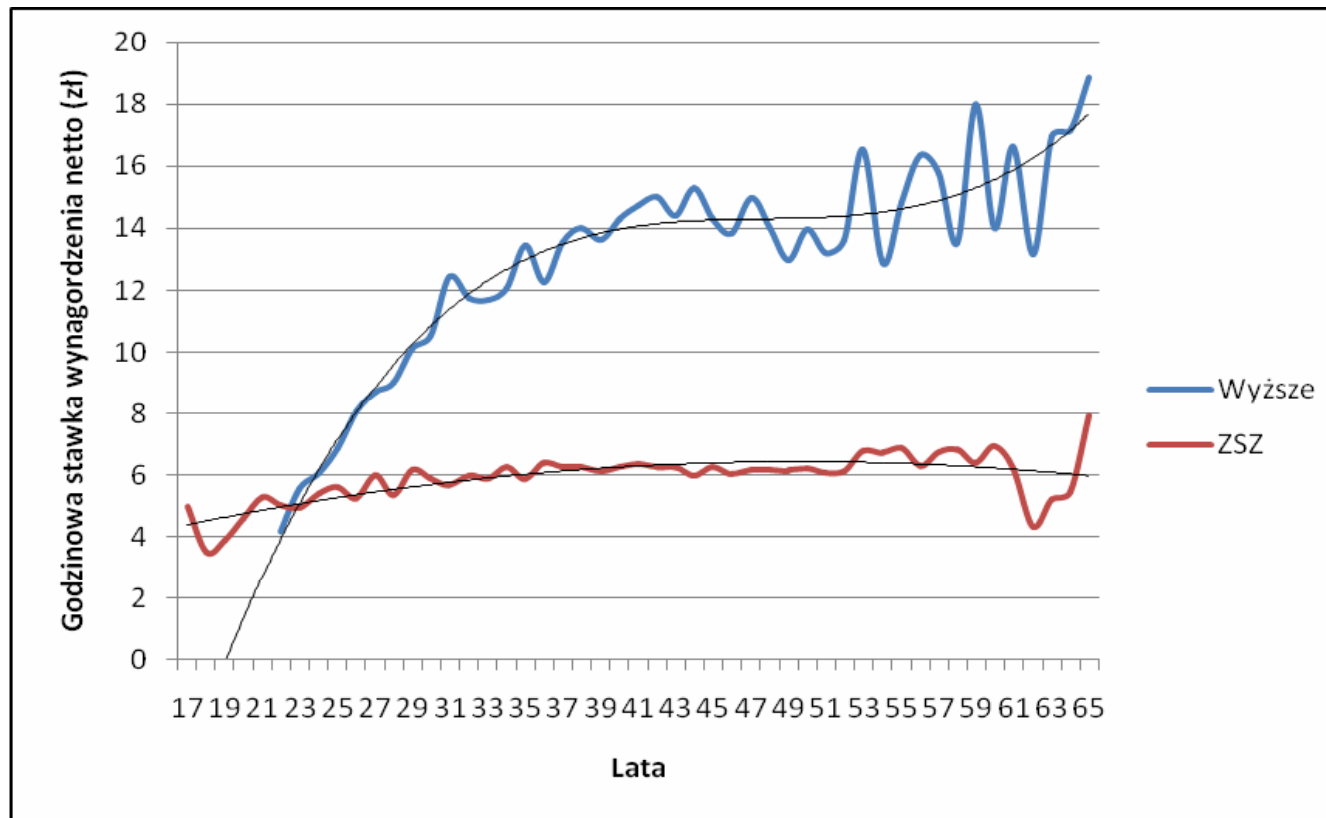
- Mechanizm niedopasowań kierunkowych kształcenia wyższego
  - Oferta kierunkowa uczelni warunkowana głównie wyobrażeniami (rzadziej badaniami), na jakie kierunki zgłoszą się kandydaci oraz w publicznych uczelniach zasobami kadrowymi, zaś w prywatnych uczelniach oceną, czy na rynku jest kadra, którą można byłoby zatrudnić.
  - oferta uczelni koncentruje się na studiach, których koszty można obniżyć: głównie zaocznych (mniej godzin), niewymagających laboratoriów, indywidualizacji zajęć itp.
  - Na pierwszy plan w sterowaniu ofertą studiów (zwłaszcza w uczelniach prywatnych) wysuwa się popyt studentów na określone kierunki studiów, na dalszym planie pozostaje ocena popytu na pracę (większe jej znaczenie w uczelniach publicznych) Problem niedostatku informacji o popycie na pracę; nie prowadzi się (zaniechano) systematycznych badań popytu na pracę; wybory nie odpowiadają kierunkom poszukiwanym na rynku pracowników
- Specjalistów z dziedzin nauk technicznych, matematycznych i fizycznych; kształcimy za mało (jaskrawe luki dotyczą kształcenia w dziedzinach – nośnikach nowych technologii). Bariere kształcenia w kierunkach science wykreowaliśmy sami, nadając podrzędny status nauczaniu matematyki
- Zróżnicowana jakość kształcenia
  - część szkół reprezentuje niską jakość nauczania,
  - konkurencja o studentawy wiera presję na obniżanie wymagań,
  - ponad połowa studentów kształci się w systemie zaocznym (liczba godzin zajęć zmniejszona
  - do połowy, ich intensywność też mniejsza

Wynagrodzenia absolwentów

- Wynagrodzenia osób, które ukończyły szkołę wyższą są przeciętnie aż o 60% większe niż płace absolwentów szkół zasadniczych zawodowych
- ➤ Prawdziwy awans płacowy daje wyższe wykształcenie
- Większe rozpiętości płac między poziomami wykształcenia występują w sektorze prywatnym
- W sektorze prywatnym stosunkowo nisko wycenia się pracę absolwentów (brak doświadczenia)

Wynagrodzenia - różnice

- W wieku 40 lat wynagrodzenia osób z wykształceniem wyższym są prawie 3 krotnie wyższe niż w momencie, kiedy po studiach wchodziły na rynek pracy
- W ciągu życia stawki płac absolwentów zasadniczych szkół zawodowych rosną stosunkowo niewiele (o ok. 50%)

Problem z płacami?

- Utrzymuje się dysproporcja płac absolwentów o pogłębia z czasem
- Bardzo mała skala kształcenia dorosłych w trybie nauki szkolnej, czy studiów i tym samym przechodzenia do wyższych poziomów płac
- Kształcenie ustawiczne (pozaszkolne) obejmuje głównie osoby lepiej wykształcone i młodsze, a więc takie które mają ponadprzeciętne szanse na rynku pracy; dzięki temu (m.in.) w kolejnych latach ich płace rosną. Te osoby i ich pracodawcy finansują szkolenia, inne osoby nie mają odpowiednich środków a dla pracodawców ich kształcenie jest nieopłacalne. Efekt → niewielki wzrost kompetencji i płac
- Niskokwalifikowani głównie uczestniczą w szkoleniach jako bezrobotni; a powinni być szkoleni zawczasu (nim staną się bezrobotnymi);

Kompetencje zawodowe absolwentów

Subiektywna ocena elementów kształcenia w ostatniej ukończonej szkole lub studiach w skali 1-5 (absolwenci 1998-2005)

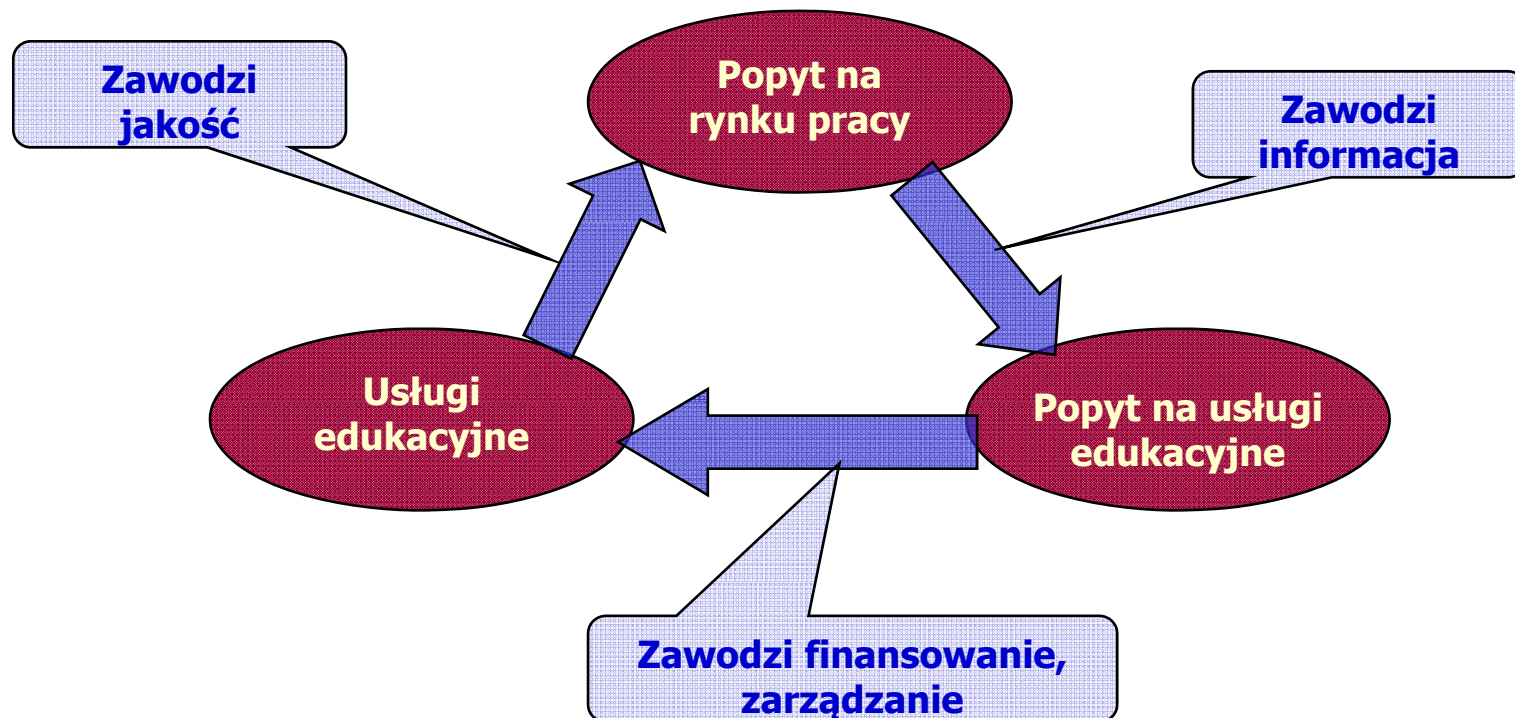
Przedmiot oceny	Poziom wykształcenia						Średnia ocena
	zasadnicze zawodowe	średnie ogólne	średnie zawodowe	policealne, pomaturalne kolegia	licencjackie i odpowiednie	Magisterskie i doktorskie	
Wiedza ogólna związana z uzyskaniem poziomem wykształcenia	3,37	3,69	3,62	3,77	3,88	4,08	3,70
Znajomość języków obcych	2,24	3,33	2,89	3,12	3,39	3,51	3,01
Wiedza ogólnozawodowa związana z wyuczonym zawodem	3,60	2,78	3,65	3,74	3,76	3,94	3,66
Umiejętności praktyczne związane z wyuczonym zawodem	3,73	2,63	3,59	3,68	3,50	3,65	3,58
Specjalistyczna wiedza zawodowa	3,48	2,53	3,44	3,59	3,56	3,76	3,49
Doświadczenie (praktyka) zawodowa	3,51	2,43	3,30	3,39	3,24	3,32	3,31

Szczególnie niepokoi ocena wystawiona kształceniu

- przez licencjatów
- umiejętnościom praktycznym

Bariery dopasowań

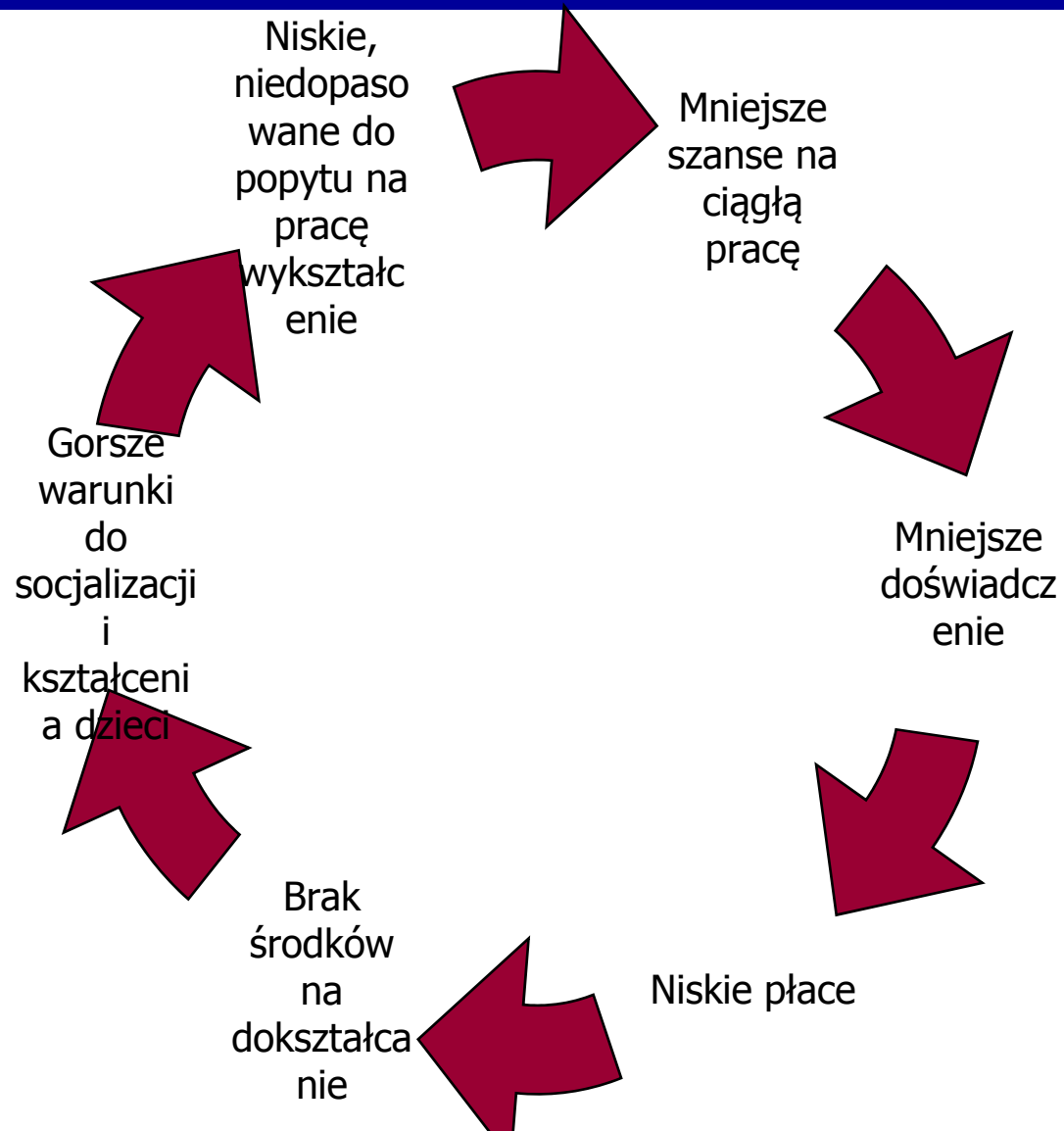
Interaktywny mechanizm dopasowania edukacji do rynku pracy praktycznie nie funkcjonuje

→ Wiele przejawów tego, że :

- niedostateczne jest dostosowanie poziomu i zakresu kwalifikacji osób będących na rynku pracy oraz dostosowanie programów szkoleniowych do popytu na pracę
- funkcjonowanie systemu edukacji nie powoduje elastycznego i niemal automatycznego dostosowywania dostępności i charakterystyki programów edukacyjnych do popytu na pracę
- zawodzi zwłaszcza kształcenie dorosłych

Błędne koło dezintegracji społecznej

Źródła opracowania - własne

- Wymagania rynku pracy a rozwój szkolnictwa wyższego, ISW, 2004
- Edukacja dla pracy, raport o rozwoju społecznym, UNDP, 2007
- Badanie aktywności zawodowej absolwentów w kontekście realizacji programu Pierwsza Praca, MPiPS, 2008
- Szkoły wyższe a wymagania rynku pracy – konferencja dot. raportu OECD, MNiSW 2008
- Czego nie uczą polskie szkoły, FOR 2008

ORAZ wszystkie źródła,
które posłużyły do
napisania tych opracowań
(w nich przywołane)

Dziękuję za uwagę

UNIWERSYTET WARSZAWSKI
Wydział Nauk Ekonomicznych